

GRENSEKRYSNINGER, SYMBOLSK MAKT/VOLD OG LITTERÆRT UTTRYKK HOS ANNIE ERNAUX OG NINA BOURAOUI

Heidi Isaksen

Det pågår en kamp om virkeligheten, den pågår kontinuerlig, og på mange plan. Det viktige er jo at den får bli synlig som kamp, og ikke tildekkes.

Hanne Ørstavik (Magasinet 15.10-2005)

Historisk-sosial tendens i romangenren

De to franskspråklige forfatterne Annie Ernaux (1940-) og Nina Bouraoui (1967-) knyttes begge til en økende historisk-sosial tendens i romangenren observert siden 1980-tallet¹. Annie Ernaux regnes som en av forløperne; "J'ai toujours le sentiment qu'il y a un gouffre entre le monde de la littérature et la vie des gens dominés."² og Nina Bouraouis tekster knyttes til flere retninger innenfor denne tendensen, hvor forfattere ofte søker å formulere stemmer for dominerte kategorier i samfunnet³. Mange har villet plassere Bouraoui i retningen som går under navnet "littérature beur" og omhandler spesifikke problemstillinger knyttet til de såkalte "andre

---

¹ Se bl.a. *L'empreinte du social dans le roman depuis 1980*, Texte réunis par Michel Collomb, Publication du Centre d'Etudes du XXe siècle, Université Paul Valéry Montpellier III, 2005. I Norge kan for eksempel verker av Hanne Ørstavik og Erlend Loe sies å inneholde elementer av en lignende trend.

² <http://www.theatre-contemporain.net/auteurs/ernaux/default.asp>

³ Et konkret eksempel på dette er romanen *Un dimanche à la piscine à Kigali*, Les Éditions du Boréal, 2000, av den kanadiske journalisten og forfatteren Gil Courtemanche, som besøkte Universitetet i Tromsø høsten 2005. Romanen omhandler folkemordet i Rwanda og med denne romanen ønsker Courtemanche å vise at 800 000 døde, ikke er et abstrakt tall, men at det dreier seg om 800 000 individer, med hver sin stemme. Noe han mener romanformen kan formidle på en bedre måte enn medieoppslag.

generasjonsinnvandrere" i Frankrike, problemstillinger som nettopp ble reaktualisert med de nye forstadsopptøyene som begynte i oktober 2005. Hun knyttes også til retningen "nyere kvinnelig algerisk litteratur", stort sett produsert i eksil av franskspråklige forfattere, som skriver for å gi en stemme til de som er fratatt sin. Algeriske kvinner ble i 1984 ved lov fratatt sin sosiale status i Le Code de la famille. Både Ernaux' og Bouraouis forfatterskap fokuserer på kvinnelig seksualitet,⁴ og Nina Bouraoui gir de lesbiske en stemme i det offentlige rom: "Je reçois beaucoup de courrier de lectrices, adolescentes et femmes plus âgées, qui disent leur solitude, leur sentiment d'être sans cesse niées."⁵

At romanforfattere uttrykker sterk interesse for det sosiale er ikke noe nytt fenomen og finnes for eksempel i litterære retninger som romantikken, realismen, naturalismen og i *la littérature engagée*, engasjert litteratur. Ifølge Simone de Beauvoir, som skrev innenfor sistnevnte retning, kan litteraturen avdekke verden, den kan gjøre oss gjennomsiktige for hverandre. For Beauvoir er den grunnleggende idéen, kjernen i teksten, uatskillelig fra formen.⁶ Ernaux' og Bouraouis verker viderefører linjen fra Beauvoir, i form og innhold dreier det seg om å få stillheten til å snakke⁷. Med hele sitt litterære uttrykk søker de

---

⁴ I sin artikkel om "Kärlek och sexualitet i dagens franska litteratur- Funderingar utifrån några självbiografiska romaner av franskspråkiga kvinnliga författare" i *Feministisk teori, kvinne- og kjønnsforskning i Rogaland*, Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger 2004), skriver Vivi-Anne Lennartsson bl.a; "Under senare tid har allt fler kvinnor i den franskspråkiga världen gett ut romaner och självbiografiska berättelser där de skriver mycket öppet och med detaljerade skildringar om kärlek och sexualitet, på ett sätt som tidigare inte utan vidare tolererades av samhället. Nu ges de ut utan problem och läses av stora skaror, både av den intellektuella eliten och av den vanlige läsaren."

⁵ <http://dzlit.free.fr/bouraoui.html>, "Jeg mottar mye post fra lesere, ungdommer og litt eldre kvinner, som forteller sin ensomhet, sin følelse av ustanselig fornektning." (Mine oversettelser hvis ikke annet er markert.)

⁶ Annlaug Bjørnsnøs, "Ce que peut faire la forme: jeux narratifs et discursifs dans *Les belles images* de Simone de Beauvoir", i *Romansk Forum* Nr.20-2005/1, Universitetet i Oslo.

⁷ Simone de Beauvoir, *Tout compte fait*, Paris, Gallimard, 1972. "faire parler le

å avdekke sosiale mekanismers funksjon: "J'ai le sentiment, par l'écriture, de pratiquer un dévoilement, d'opérer sur l'indicible, de voir autrement".⁸ Denne artikkelen vil utforske elementer av noen aspekter ved sammenhengen mellom grensekrysninger, symbolsk makt/vold og litterært uttrykk i utvalgte verker, bl.a. *La femme gelée*, 1981 og *La honte*, 1997 av Annie Ernaux og *Garçon manqué*, 2000 av Nina Bouraoui.⁹

Et eget språk

Annie Ernaux og Nina Bouraoui vil sette søkelys på kollektiv historie gjennom den individuelle historien. Bouraoui og Ernaux bruker begge skriften på en nærmest psykoanalytisk måte, de skriver seg ut av barndommens og ungdommens traumer. I begge forfatterskapene observeres en stadig økende selvbiografisk tilnærming. Bouraoui uttrykker at hun tar livet sitt tilbake gjennom skriften: "L'écriture, c'est mon vrai pays, le seul dans lequel je vis vraiment, la seule terre que je maîtrise."¹⁰; "[...] prenez et lisez car ceci est mon corps et mon sang qui sera versé pour vous."¹¹ Ernaux' og Bouraouis tekster blir uttrykk for en søken etter et personlig språk, et språk hvor man kan bearbeide og løse personlige og mellommenneskelige konflikter. Konflikter som i hovedsak har oppstått som følge av forfatterens personlige topografiske og symbolske grensekrysninger; Nina Bouraouis grensekrysning fra en nasjon til en annen, fra Algerie til Frankrike, og

---

silence" s. 172

⁸ <http://www.fdlm.org/file/article/310/ernaux.php>, "Jeg har følelsen av, gjennom skriften, å praktisere en avdekking, å behandle det uutsigelige, å se på en annen måte."

⁹ Denne artikkelen konsentrerer seg om elementer ved symbolsk makt/vold på grunnlag av etnisitet og sosialt utgangspunkt. Kvinnelig seksualitet vil bli tema i en senere artikkel; "Opplæring til det feminine. Symbolsk makt/vold på grunnlag av kjønn i utvalgte verker av Nina Bouraoui og Annie Ernaux".

¹⁰ <http://livres.lexpress.fr/entretien.asp/idC=8532/idR=5/idTC=4/idG=0> "Skriften er mitt riktige land, det eneste der jeg virkelig bor, den eneste jorda jeg behersker."

¹¹ *La honte*, s.40 "ta imot og les, for dette er min kropp og mitt blod utgytt for dere."

Annie Ernaux' grensekryssning fra en sosial klasse til en annen, fra arbeiderklassen til borgerskapet. Bouraoui og Ernaux prøver å si det som ikke har vært sagt ("J'essaie de dire ce qui n'a pas été dit et ce que je ne me suis pas dit."¹²), og dette sier de med ett eget språk, et personlig språk, et språk som uttrykker et suverent jeg, i motsetning til et formelt jeg. Skrivearbeidet for å gjenerobre sin individuelle historie må skrives av et jeg som selv kan gi uttrykk for sitt eget liv. I sine litterære tekster gjør de på denne måten opprør mot det legitime språket, det den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1930-2002) kaller det seirende språket.

Legitimt språk

I følge Pierre Bourdieus teorier om språk og symbolsk makt kan man ikke se bort fra språkets praktiske og sosio-historiske dimensjon.¹³ Hans forskning viser at enhver lingvistisk samhandling, hvor ubetydelig den enn kan virke, bærer preg av den sosiale strukturen den uttrykker. Språket betinges sosialt, historisk og politisk og disse betingelsene er avgjørende for hva som blir presentert som virkelighet. Språket kan derfor ikke sees som en gitt enhet, men må studeres i lys av hvilke sosio-historiske betingelser som har innsatt et spesifikt sett av lingvistisk praksis som dominerende og legitim. Dersom man ser på språket som en gitt enhet, slik mange lingvister gjør i dag, aksepterer man, i følge Bourdieu, den offisielle definisjonen av det offisielle språket til en politisk enhet. Det er ett språk produsert av forfattere som har hatt autoritet til å skrive, det vil si flere menn enn kvinner, fiksert og kodifisert av grammatikere og lærere, som også har i oppgave å innprente beherskelsen. I følge Bourdieu, vil enhver etablert orden tendere mot å naturalisere sin egen vilkårlighet.

---

¹² <http://www.fdlm.org/fle/article/310/ernaux.php>.

¹³ I bl.a. *Langage et pouvoir symbolique*, Seuil 2001.

Litterært sett har dette gitt seg uttrykk ved at hvite menns historie, sosiale liv og synspunkt har vært dominerende i litteraturen og dermed har fått befeste seg dypt i det litterære språket, noe følgende sitater illustrerer:

Særkjendet ved vore Dages Romanlitteratur er dette evige Ræsonnement over Kvinden. Altid stikker Forfatteren Hovedet op af sin lille Egenerfaring, noget egetopplevet, der da uden videre **fastslaas som Norm for hele Slægten**.¹⁴ Camilla Collett, 1860 (Min uthevelse)

Guy de Maupassants roman *Notre coeur* (1890) er som skrevet for å konkretisere Camilla Colletts utsagn, noe disse korte utdragene kan illustrere, her er det den kvinnelige hovedpersonen som uttaler seg:

Je crois que le sentiment, vous entendez bien-le sentiment-peut faire tout entrer dans l'esprit d'une femme; seulement ça n'y reste pas souvent. . [...] J'entends par là que pour nous rendre compréhensives au même degré que vous, il faut toujours faire un appel à notre nature de femme avant de s'adresser à notre intelligence . [...] Enfin, si un homme nous aime et nous est agréable, car il est indispensable que nous nous sentions aimées pour devenir capables de cet effort-là, et, si cet homme est un être supérieur, il peut, en s'en donnant la peine, nous faire tout sentir, tout entrevoir, tout pénétrer, mais tout, et nous communiquer par moments, par morceaux, toute son intelligence. Oh! Cela s'efface souvent ensuite.[...] Nous sommes intuitives et illuminables, mais changeantes, impressionnables, modifiables par ce que nous entourne.¹⁵

---

¹⁴ Sitert i innledningsartikkelen i Iversen, Irene(red.) *Feministisk litteraturteori*, Oslo, Pax 2002. s.12.

¹⁵ Guy de Maupassant; *Notre Coeur*, Gallimard, Folio, 1993. Ss. 72-73 "Jeg tror at følelsen...følelsen, forstår De, kan få en kvinnes sjel til å opfatte alt; men inntrykket blir ofte ikke sittende lenge. [...] Jeg mener hermed, at for å bringe oss til å forstå i samme grad som dere menn, må man alltid henvende sig til vår kvinnelige natur, før man går til forstanden. . [...] Hvis en mann derfor elsker og behager oss, ti det er en nødvendighet at vi føler oss elsket for å kunne gjøre denne anstrengelse, og han er en overlegen mann, kan han hvis han vil gjøre sig denne umake, få oss til å forstå alt, føle alt, fatte alt, trenge til bunns i alt, -ja alt; og han kan i visse øieblikk stykkevis meddele oss hele sin intelligens. Å ja, det utviskes ofte snart. . [...] Vi handler instinktmessig og lar oss lede av plutselige innskytelser; vi er ustadige,

I utdraget, og i resten av romanen, presenteres kvinnens natur. Kvinnen er komplett styrt av sine følelser, uberegnelig og uransakelig, et mystisk vesen som ikke kan forstås av seg selv engang, og slett ikke av mannen.

I 1949 publiserer Simone de Beauvoir sitt verk *Le deuxième sexe*, og hevder at kjønn ikke er naturgitt, men kulturelt skapt (On ne naît pas femme, on le devient, man er ikke født kvinne, man blir det). Beauvoir viser hvordan kvinnen historisk har blitt definert, og latt seg definere, som den Andre i en gjensidig relasjon, som det annet kjønn, underordnet mannen: "l'homme représente à la fois le positif et le neutre (...) il y a **un type humain absolu qui est le type masculin.**"¹⁶ I verket *La domination masculine*, 1998, skriver Pierre Bourdieu: "Le propre des dominants est d'être en mesure de faire reconnaître leur manière d'être particulière comme universelle."¹⁷ De dominerende er de som har fått anerkjent sin måte å være særegen på som universell. Det vil si de som leder i kampen om å definere virkeligheten. Etter 1848-revolusjonen i Frankrike ble borgerlige, hvite, og, i alle fall offisielt, heterofile menn en dominerende gruppe i det offentlige samfunnet. Gitt kolonialisering og likhetstrekk mellom vestlige samfunn var dette ikke noe særegent fenomen for Frankrike. I 1800-tallslitteraturen og senere møter vi ofte den borgerlige verden. Når vi møter andre verdener, er de som oftest sett gjennom det borgerlige

---

mottagelige for inntrykk og forandrer oss etter våre omgivelser." Oversatt av N.TH Gulbransson. *Vårt hjerte*, Nasjonalforlaget, Oslo 1929. Ss.28-29.

¹⁶ Simone de Beauvoir, *Le deuxième sexe I*, Gallimard, Folio, 1976, p.16."på en gang representerer mannen det positive og det nøytrale (...) det finnes en type absolutt menneske som er den maskuline typen."

¹⁷ I Léo Thiers-Vidal "Le masculinisme de 'La domination masculine' de Bourdieu", i http://chiennesdegarde.org/article.php3?id_article=310, 2004 "Det som kjennetegner de dominerende er muligheten til å få anerkjent sin måte å være særegen på som universell."

språket¹⁸ og det er dette språket Ernaux og Bouraoui gjør opprør mot. For eksempel skriver Ernaux: "Je ne pouvais pas écrire: ma maison, de piètre apparence, mon Père, un homme simple, gentil, aux manières frustes, parler de ma famille comme parlent les romanciers des pauvres et des inférieurs."¹⁹

Gjenkjennelse og temporelle, epistemologiske og symbolske grensekrysninger

Gjenkjennelsesaspektet er sentralt i verkene til Ernaux og Bouraoui. Gjennom skriften praktiserer de en avdekking, de sier det usigelige, de prøver å se og si på en annen og ny måte. Avdekkingen er like sentral i valg av tematikk som i produksjon av språk. Annie Ernaux skriver at hun alltid har hatt lyst til å skrive bøker som det etterpå blir umulig å snakke om, som gjør blikket til den andre uutholdelig.²⁰ Ernaux og Bouraoui skriver de bøkene de selv ville ha lest, men som ikke fantes før de skrev dem selv. Med sin uttalte selvbiografiske litteratur verbaliserer de hittil uttalte og private erfaringer i det offentlige rom²¹ og verkene deres er, i form og innhold, preget av refleksjon rundt forholdet mellom litteratur og virkelighet. Ernaux uttrykker seg slik:

---

¹⁸ Her finnes det mange unntak se bl.a. Jérôme Meizoz, *L'âge du roman parlant 1919-1939*, Genève, Librairie Droz, préface de P. Bourdieu, 2001, men unntakene er stort sett produsert av menn.

¹⁹ *Les armoires vides*, s. 100-101. "Jeg kunne ikke skrive: huset mitt, med et ynkelig ytre, faren min, en enkel mann, snill, med ukultiverte manerer, snakke om familien min slik romanforfatterne snakker om de fattige og mindreverdige."

²⁰ Omslagstekst *La honte*.

²¹ I Bouraouis verker *La Vie heureuse* (2002) og *Poupée Bella* (2004) er for eksempel lesbisk seksualitet et viktig tema; "L'homosexualité n'est pas une alternative à l'hétérosexualité. C'est autre chose, une autre forme d'amour." "Homoseksualitet er ikke et alternativ til heteroseksualitet. Det er noe helt annet, en annen form for kjærlighet." Fordi det i svært liten grad tidligere har vært skrevet åpent om det lesbiske har Bouraouis verker et stort publikum i homofile miljøer.

Je ne suis même plus sûre que la liberté existe dans l'écriture, je me demande même si ce n'est pas le domaine de la pire aliénation, où le passé, les horreurs du vécu font retour. Mais en revanche le résultat, le livre, peut fonctionner comme moyen de liberté pour les autres.²²

og Bouraoui slik:

Et mon silence toujours. Parce que ma voix n'est rien. Elle s'échappe comme du vent. Bien sûr qu'il ne fallait pas répondre. Je trouverai mieux. Je l'écrirai. C'est mieux, ça, la haine de l'autre écrite et révélée dans un livre. J'écris. Et quelqu'un se reconnaîtra.²³

I et radiointervju gitt i forbindelse med lanseringen av hennes siste bok *Mes mauvaises pensées* (2005) som omhandler hennes personlige terapi, understreker Bouraoui at for henne hviler psykoanalysen og litteraturen begge i minnet. Det å skrive er å tilbakeføre minnet. Men, i det man forteller minnene er de allerede deformert, omformet, når man skriver minnene ned tegner man "les faits tels qu'ils sont restés dans mon souvenir."²⁴ I Ernaux' forfatterskap foregår en konstant refleksjon over umuligheten av å gå tilbake i tid:

Ce qui m'importe, c'est de retrouver les mots avec lesquels je me pensais et pensais le monde autour. Dire ce qu'étaient pour moi le normal et l'inadmissible, l'impensable même. Mais la femme que je suis en 95 est incapable de se replacer dans la fille de 52 qui ne connaissait que sa petite ville, sa famille et son école privée,

---

²² *Se Perdre* s.371 "Jeg er ikke engang lenger sikker på at friheten finnes i skriften, jeg spør til og med meg selv om det ikke er området for den verste fremmedgjøring, hvor fortiden, grusomhetene i det levde liv kommer tilbake. Men til gjengjeld kan resultatet, boken, fungere som middel til frigjøring for andre."

²³ *Garçon manqué*, s.132 "Og min evige stillhet. Fordi stemmen min er ingenting. Den blir borte som vinden. Helt klart at man ikke måtte svare. Jeg finner på noe bedre. Jeg skriver. Det er bedre, det, hatet mot den andre skrevet og avslørt i en bok. Jeg skriver. Og noen andre kjenner seg igjen."

²⁴ "kjensgjerningene slik de har blitt igjen i min erindring."

http://www.rfi.fr/fichiers/Magazines/emissions/societe/exterieur_jour_tv.asp.

n'avait à sa disposition qu'un lexique réduit. [...] Il n'y a pas de vraie mémoire de soi.²⁵

I forhold til produksjon og publiseringen av intime tekster, er det den temporelle grensen mellom de faktiske forholdene og publiseringen av tekstene som omhandler dem, som gjør skriften og publiseringen mulig. Bouraoui beskriver de på følgende måte: "Écrire, c'est unir la vie intérieure à la vie extérieure. C'est attendre longtemps, sans avoir peur, avant de pouvoir lier l'histoire du monde à son histoire."²⁶

Identitet og skrift

Annie Ernaux' og Nina Bouraouis verker er preget av en sterk søken etter identitet gjennom skrift. Gjennom skriften søker de sin egen definisjon av sosial, kulturell og seksuell identitet som følgende sitat av Bouraoui viser: "j'ai commencé à écrire sur moi (...) pour me trouver une place dans ce monde. **C'était une forme de quête identitaire**" (min uthevelse).²⁷ Noe dette sitatet fra *Garçon manqué* (2000), Bouraouis første uttalte selvbiografiske roman, illustrerer: "Tous les matins je vérifie mon identité; j'ai quatre problèmes: Française? Algérienne? Fille? Garçon?"²⁸ Ernaux sier det slik:

J'importe dans la littérature quelque chose de dur, de lourd, de violent même, lié aux conditions de vie, à la langue du monde qui a été complètement le mien jusqu'à dix-huit ans, un monde ouvrier et paysan. Toujours quelque chose de réel. **J'ai**

---

²⁵ *La Honte*, s.37 "Det som blir viktig er å gjenfinne de ordene jeg tenkte meg selv og verden med. Si det som var normalt og uakseptabelt, til og med utenkelig. Men den kvinnen jeg er i 95 klarer ikke å gjenbli jenta fra 52 som kun kjente den lille byen, familien og privatskolen sin og som hadde et begrenset språk. [...]. Det finnes ikke noe ekte minne om seg selv."

²⁶ Libération - 9 Juin 2001 "Å skrive er å forene det indre og det ytre livet. Det er å vente lenge, uten å være redd, før man binder verdenshistorien til sin historie."

²⁷ <http://dzlit.free.fr/bouraoui.html>, "jeg begynte å skrive om meg selv(...) for å finne meg en plass i verden. Det var en form for identitetssøken."

²⁸ *Garçon manqué*, s.163 "Hver morgen sjekker jeg identiteten min ; jeg har fire problemer ; Fransk ? Algerisk ? Jente ? Gutt ?"

l'impression que l'écriture est ce que je peux faire de mieux, dans mon cas, dans ma situation de transfuge, comme acte politique et comme 'don'.²⁹ (min uthevelse).

Som sitatene illustrerer er forfatternes søken etter sosial og kulturell identitet først og fremst forårsaket av grensekryssningene mellom nasjoner og sosiale klasser som Bouraoui og Ernaux foretok i ungdomsårene. Disse fundamentale grensekryssningene resulterer i en sterk følelse av å ikke "høre til" noen steder og dette problematiserer forfatternes identitet. Gjennom skriveprosessen finner både Ernaux og Bouraoui et sted hvor de hører til; nemlig i skriften. Bouraoui sier: "Je me suis trouvé une place: l'écriture."³⁰ Ernaux sier det slik:

Le véritable but de ma vie est peut-être seulement celui-ci: que mon corps, mes sensations et mes pensées deviennent de l'écriture, c'est-à-dire quelque chose d'intelligible et de général, mon existence complètement dissoute dans la tête et la vie des autres.³¹

Objektivisering

I forhold til synliggjøring av kampen om virkeligheten kan forfatternes symbolske, topografiske, temporelle og epistemologiske grensekryssninger sees på som objektiviseringsmuligheter for Ernaux og Bouraoui. I følge Bourdieu utleder dominerte grupper i samfunnet sin makt "fra sin kapasitet til å objektivisere uformulerte erfaringer, til å gjøre dem til noe felles - ett skritt nærmere en status som offentlige

---

²⁹ *L'écriture comme un couteau*. Présentation de l'éditeur, Stock, 2003, "Jeg bringer med meg i litteraturen noe hardt, til og med voldelig, bundet til livsvilkårene, til språket i den verden som var fullstendig min helt til jeg var atten år, en arbeider og bondeverden. Alltid noe virkelig. Jeg har inntrykk av at det å skrive er det beste jeg kan gjøre, i mitt tilfelle, i min situasjon som overløper, som politisk handling og som gave."

³⁰ Intervju på <http://dzlit.free.fr/bouraoui.html> "Jeg har funnet meg et sted, skriften.

³¹ *L'Evenement* s. 112 " Det egentlige målet med livet mitt er kanskje bare dette; at kroppen min, følelsene og tankene blir skrift, det vil si noe forståelig og allment, min eksistens fullstendig oppløst i hodet og livet til andre."

og legitime”³². Når en objektiviserer, problematiserer en det som er kjent og oppfattes som naturlig. For Ernaux og Bouraoui medbringer grensekrysningene muligheten til å oppnå en distanse som gjør problematisering av egne tause erfaringer mulig. Grensekrysningene medfører det bruddet som er nødvendig for å kunne objektivisere det som er forlatt, det kjente, og samtidig det de møter, det nye. Ernaux og Bouraouis verker problematiserer på denne måten litterær framstilling av etnisitet, seksualitet, sosialt utgangspunkt og kjønn.

Som følge av en etisk, politisk og litterær refleksjon over den litterære formens meningsbetydning, beveger Ernaux' tekstuelle uttrykk seg fra selvbiografiske romaner³³ til autososiobiografiske tekster³⁴ over til etnotekst og “dagboksnotater”. (*Journaux extérieurs*³⁵, *journaux intimes* og *journal d'écriture*³⁶). I 2002 publiserte Annie Ernaux et utdrag fra sin personlige dagbok fra perioden mai-april 1990 noe som skapte sterke reaksjoner. Den autososiobiografiske skrivemåten (*l'écriture*) er direkte, muntlig og komprimert og kjennetegnes ved sin refleksivitet. I den autososiobiografiske teksten *La honte* rekonstruerer Ernaux sommeren 1952. Dette gjør hun ved å nedtegne de kodene og reglene som styrte hennes oppvekstmiljø, ved å liste opp de språkene som trengte gjennom henne og som utgjorde hennes oppfatning av seg selv og verden.³⁷ Når hun beskriver sin barndoms gater med den autososiobiografiske skrivemåten, med presisjon som eneste regel, trer det sosiale hierarkiet fram i lyset. Det som før bare ble fornemmet via inntrykk, farger, bilder og lukt av-

³² Toril Mois oversettelse i *Feministisk litteraturteori*, s.261.

³³ *Les Armoires vides* 1974, *Ce qu'il disent ou rien* 1977 og *La femme gelée*, 1981.

³⁴ *La place* 1986, *Une femme*, 1988, *Passion Simple*, 1992, *La honte* 1997, *l'Événement*, 2000 og *L'Occupation*, 2002.

³⁵ *Journal du dehors* 1993, *La vie extérieure*, 2000.

³⁶ *Je ne suis pas sortie de ma nuit*, 1997, *Se perdre*, 2001.

³⁷ *La honte* s.108. “J’ai mis au jours les codes et les règles où j’étais enfermée. J’ai répertorié les langages qui me traversaient et constituaient ma perception de moi-même et du monde.”

tegner seg tydelig i skriften. På mindre enn tre hundre meter går man fra fattigdom til overflod og velstand. Det som i minnet kun var en erindring om noe vakkert og annerledes enn hennes egen verden uttrykkes i skriften som en konkret, sosial forskjell.

Litteratur og virkelighet

I vekselvirkningen mellom litteratur og virkelighet ligger en gjensidig påvirkning. Litterære tekster produseres i forhold til en sosial virkelighet og i relasjon til andre tekster. De ferdige tekstproduktene kan bidra til å skape, eller i hvert fall påvirke, virkeligheten og individers oppfatning av virkeligheten. En litterær tekst som gir et evig aktuelt eksempel på slik påvirkning er Gustave Flauberts *Madame Bovary*.

På klosteskolen introduseres den unge Emma Bovary for romantikkens idealer og store følelser. Flaubert ønsket å skrive om representative typer. Han mente selv at romanfiguren Emma Bovary var representativ for uttalige kvinner som led og gråt i tyve landsbyer om gangen i Frankrike på det tidspunktet boken ble publisert i 1857. For Emma går det riktig galt. Hun drives til selvmord av sine uoppnåelige romantiske drømmer og forventninger, først og fremst skapt av romantisk litteratur. Følgende lille teksteksempel illustrerer Emmas forsøk på å forstå "ce que l'on entendait au juste dans la vie par les mots de *félicité*, de *passion* et d'*ivresse*, qui lui avaient paru si beaux dans les livres."³⁸

Cependant, d'après des théories qu'elle croyait bonnes, elle voulut se donner de l'amour. Au clair de lune, dans le jardin, elle récitait tout ce qu'elle savait par coeur de rimes passionnées et lui chantait en soupirant des adagios mélancoliques ; mais elle se

---

³⁸ *Madame Bovary*, Gallimard, 1972 s. 63 "det man i livet egentlig mente med ordene lykke, lidenskap og beruselse, som hadde virket så vakre for henne i bøkene."

trouvait aussi calme qu'auparavant, et Charles n'en paraissait ni plus amoureux ni plus remué.³⁹

For den navnløse hovedpersonen i Annie Ernaux' roman *La femme gelée* er typen Bovary kjent; "Bovaries de quartier, bonnes femmes aux yeux fermés à la con, toutes les femmes ont le cerveau romanesque, c'est prouvé".⁴⁰ Typen Emma Bovary omtales som en storesøster⁴¹, og hovedpersonen har likhetstrekk med denne typen. Begge kommer fra fattige bondekår og har sosialt plassert seg litt over bondestanden. Emma har giftet seg med en middelmådig landsens lege. Foreldrene til hovedpersonen har, som de eneste i sine tallrike familier, forlatt gårdsbruket, gått via fabrikken, til drift av en kafé/landhandel, konstant på randen av konkurs. Hovedpersonen går også på klosteskole, og som for Emma Bovary, er det på skolen hun første gang introduseres for en annen verden enn den kjente.

Den hvite, borgerlige verden

Denne andre verdenen fremstilles av lærerinnene som den riktige verdenen. I denne verdenen drar faren på jobben og den alltid delikate og vagt smilende moren med små, myke, hvite hender tilbereder et velsmakende måltid som den lykkelige familien senere høflig nyter sammen. Denne ideelle borgerlige verdenen er en helt annen verden enn den hovedpersonen selv befinner seg i. Det er en verden som bare finnes i tekst, en tilsynelatende problemfri, alltid harmonisk verden. For å gi et eksempel fra Norge, en verden vi kan finne i for eksempel

---

³⁹ Op.cit. 75 "Imidlertid, for å etterleve teorier hun trodde på, ville hun oppleve kjærlighet. Ute i hagen, i måneskinn, deklamerte hun alt hun husket av lidenskapelige dikt, og sukkende sang hun melankolske sanger for ham; men etterpå var hun like rolig som før, og Charles virket verken mer forelsket eller mer beveget." *Madame Bovary*, Aschehoug & Co., Oslo 2001. oversatt av Birger Huse. s.5

⁴⁰ *La femme gelée*, s. 82 "Bovaryer i kvartalet, kvinnfolk med øynene lukket rundt idiotiske drømmer, alle kvinner har romaneske hjerner, det er bevist".

⁴¹ Op.cit. s. 25 "*Bovary ma grande soeur*".

Torbjørn Egners lesebøker om den lykkelige kjernefamilie.⁴² Men det er ikke bare det perfekte innholdet i denne verdenen som er ukjent for hovedpersonen, også språket innholdet presenteres i tilhører en annen verden. En verden hvor hovedpersonen ikke hører til. Nettopp denne følelsen av å ikke høre til er sentral i Annie Ernaux' og Nina Bouraouis forfatterskap. Begge forfatterens utgangspunkt for å skrive er opplevelsen av at de ikke hører til, og ubehaget det medfører fordi deres bakgrunn, det de kommer fra, nedvurderes.

Nedvurdering

Overfor arbeiderklassen viser ikke hovedpersonens skole annet enn uvitenhet og forakt.⁴³ Både i kulturelle uttrykk som film (for eksempel komifilmer av Bourvil), og via lærerinnenens tilbakemeldinger latterliggjøres og nedvurderes arbeiderklassens språk og manerer. I følge Bourdieu er det legitime språket et halvkunstig språk som må opprettholdes ved et kontinuerlig rettelsesarbeid. Skolesystemet har mandat til å sanksjonere, i grammatikkens navn, de kjetterske produkter, som for eksempel slangen (*l'argot*) som Annie Ernaux' far lærer henne. På skolen lærer hun at dette er feil språk når lærerinnene retter henne og latterliggjør talemåtene hun har lært hjemme. De setter det borgerlige språket over slangen. Også når det gjelder foreldrenes og venninnenens holdning til valg av livspartner befinner bønder seg nederst på lista, de er verdiløse. Kontorister, gymnasiaster eller elever fra en handelsskole er derimot attraktive.⁴⁴ Slike vurderinger er rådende i samfunnet Ernaux vokser opp i og dette underbygges teoretisk i Pierre Bourdieus studie av andelen ugifte bønder i sin egen oppvekstregion,

---

⁴² Se Anna Beate Storm-Larsen "Når prinsessen ikke vil – forestillinger om kjønn i Thorbjørn Egners lesebøker" i Lotte Selsing (red.); *Feministisk teori, kvinne- og kjønnsforskning i Rogaland*, Arkeologisk museum i Stavanger, Stavanger 2004. s.103-111

⁴³ *La honte* s.131

⁴⁴ *La femme gelée*, s.88 "Des employés des bureau, des élèves d'une école de commerce, quelques lycéens de Rouen."

Béarn, i Frankrike, hvor en hoveddel av basen for Bourdieus teorier om symbolsk kapital og symbolsk makt utvikles.⁴⁵ Det at bøndene forble ugifte var i hovedsak på grunn av denne nedvurderingen av deres verdi. Annie Ernaux understreker skolen og litteraturens rolle i absorberingen av den skamfølelse som hun undergår.

I en god del av litteraturen unge Ernaux har til rådighet, ofte "Ouvrage couronné par l'Académie française", det vil si legitim litteratur, framstilles den borgerlige verdenen som et ideal. En verden å strebe etter. Ernaux' oppvekstmiljø blir presentert som mindreverdig og hun begynner etter hvert å se på seg selv og sin familie gjennom borgerlige oppfatningsskjema, gjennom det borgerlige språket og dette resulterer i en dyp skamfølelse. Ernaux' mor, hennes barndoms store forbilde, utløser skamfølelse når klassekameratene og lærerinnen en kveld ser henne i flekkete nattskjorte. Fordi en morgenkåpe i Ernaux' oppvekstmiljø var en luksusartikkel føler Ernaux dyp skam når hun; "venais de voir pour la première fois ma mère avec le regard de l'école privée."⁴⁶ Den direkte følgen av grensekrysningen mellom sosiale klasser er altså en følelse av sosial skam som hun arver; "l'héritage de gêne, de pauvreté et aussi d'absence de culture."⁴⁷ Som Mme Bovary begynner også unge Ernaux å dagdrømme om en annen virkelighet, som de begge situerer i Paris. I dagdrømmene er materiell luksus og vakre objekter sentrale.

Både hos Emma Bovary og hos Annie Ernaux konkretiseres drømmene gjennom et møte med det de tror er den verdenen de går glipp av, ved et opphold i en annen sfære enn i den familiære, en sfære som inneholder elementer av det de har lest om. For Mme Bovary utløser det ene adelige ballet hun inviteres på i sitt liv,

---

⁴⁵ *Le Bal des célibataires : Crise de la société paysanne en Béarn*, Seuil 2002.

⁴⁶ *La honte* s. 110 "jeg nettopp for første gang hadde sett min mor med privatskolens blikk"

⁴⁷ *La Place* s. 37 "Arven av skam, av fattigdom og av mangel på kultur."

ugjenkallelige dagdrømmer og en dyp sorg og lengsel etter noe annet enn sitt eget, oppfattet og levd som, middelmådige liv. Emma Bovary lever i drømmen en kveld, for siden å bruke resten av sitt liv på å forsøke å komme tilbake. Hos den unge Annie Ernaux, er det en gruppereise til Lourdes, en reise familien egentlig overhodet ikke har økonomi til, som utgjør dette møtet med en slik sfære. I motsetning til Mme Bovary, som elsker å være på ball, kan hele denne reisen oppsummeres i ett eneste ord hos Annie Ernaux; ordet er skam og skammen er fullstendig knyttet til mangel på sosial status.

Skam

Ernaux og faren har aldri reist noen steder før, det er ikke en aktivitet deres sosiale klasse har midler til å drive med. De er derfor dårlig forberedt og har for eksempel ikke med seg noen praktiske småting. Den ene skamfulle episoden avløses av den andre, alle utløst på grunn av uvitenhet og mangel på materielle ting som klær, sko og penger. De må for eksempel gå fullt påkledd blant de bikinikledde på stranda i Biarritz. Annie har kun ett par sko med seg, de er hvite til å begynne med, men blir etter hvert svært skitne og de har ikke råd til å kjøpe nye, eller få dem pusset. Skammen når sitt høydepunkt på reisens siste kveld. Den tilbringer gruppen på en fin restaurant med et ellers elegant klientell. Ernaux og faren sitter, som følge av sin sosiale status ved den nederste enden av det neglisjerte gruppebordet. Her sammenligner Ernaux seg med en solbrun (tegn på velstand, man har råd til ferie) jente på hennes egen alder som utvunget snakker og ler fritt sammen med sin far, uten å bry seg om de andre. Ernaux' barndom er gjennomsyret av sosial kontroll uttrykt ved et "Qu'est-ce qu'on va penser de nous!"⁴⁸ i enhver sammenheng. Den solbrune spiser en matrett (yoghurt) som Ernaux ikke kjenner til. I kontrast;

---

⁴⁸ "Hva vil man tenke om oss."

speilbildet av sitt eget bleke, bedrøvede, bebrillete ansikt, stille ved siden av faren, som ser tomt framfor seg. Etterpå vet hun "qu'il existait un autre monde, vaste, avec du soleil écrasant, des chambres avec des lavabos d'eau chaude, des filles discutant avec leur père comme dans les romans. Nous n'en étions pas. Il n'y avait rien à redire."⁴⁹

Scenen i restauranten beskrives av Annie Ernaux som "la preuve de l'existence de deux mondes et de notre appartenance irréfutable à celui du dessous."⁵⁰ Skammen utløses av anerkjennelsen av at de er "inférieurs", mindreverdige. I følge Ernaux er skammen "dans le corps même"⁵¹, den sitter i selve kroppen. I denne scenen opplever Ernaux og faren hennes det Bourdieu, kaller symbolsk makt/vold.

Symbolsk makt/vold

Symbolsk makt/vold er en umerkelig og usynlig makt som uttøves på symbolsk vis i kommunikasjon og kunnskap, eller mer presist i miskjennelse, gjenkjennelse og, i ytterste konsekvens, i følelsen. Denne dominansen utøves i navnet av et symbolsk prinsipp som er kjent og anerkjent av den dominerende og den dominerte. Restaurantscenen illustrerer hvordan denne volden uttøves på symbolsk vis, i følelsen. Det symbolske prinsippet er kjent og anerkjent av den dominerte. At prinsippet er anerkjent viser seg klart i farens senere reaksjoner i forhold til denne scenen:

Mon père s'est plaint ensuite avec une violence inhabituelle de ce restaurant où l'on nous avait donné à manger de la purée faite avec 'de la pomme de terre à cochons', blanche et sans goût.

---

⁴⁹ *La honte*, s.127. "at det fantes en annen verden, vidstrakt, med overveldende sol, rom med varmtvannsvasker, jenter som snakket med fedrene sine slik som i romanene. Vi var ikke der. Det var ikke noe mer å si om det."

⁵⁰ *Op.cit*, s.126 "beviset på eksistensen av to verdener og på vår ugjendrivelige tilhørighet i den under."

⁵¹ *Op.cit*, s.131.

(Under hele reisen er Ernaux' far svært opptatt av kvaliteten på poteter de får servert, han dyrker dem selv i hagen sin hjemme.)⁵² Plusieurs semaines après, il manifestait encore une hargne profonde vis-à-vis de ce dîner, avec la 'patate à cochon'. Façon de dire sans le dire - c'est peut-être là que j'ai commencé d'apprendre à la déchiffrer - toute l'offense subie.⁵³

Denne utholdte krenkelsen vil fungere som en mekanisme for å unngå å sette seg selv i en lignende situasjon igjen. Denne restaurantscenen kommer ustanselig tilbake til Ernaux når hun skriver verket *La place*, historien om sin far.⁵⁴ Her beskriver Ernaux farens redsel for å være på feil plass, for å bli skamfull. Et slikt skamfullt minne er når faren skriver feil hos notariusen: "Autre souvenir de honte; [...] Gêne, obsession de cette faute, sur la route du retour. L'ombre de l'indignité. [...] Honte d'ignorer ce qu'on aurait forcément su si nous n'avions pas été ce qui nous étions, c'est-à-dire inférieurs."⁵⁵

Internalisert hierarkisering av verdi er grunnleggende i forhold til anerkjennelse av symbolske prinsipp, og i følge Bourdieu forutsetter all symbolsk dominans en form for delaktighet fra dem som utsettes for den. Denne delaktigheten er verken en passiv underkastelse for utvendig tvang eller fri tilslutning til verdiene. Det er denne delaktigheten som gjør at verdensordenen, slik som den er, blir *grosso modo* respektert. Og enda mer overraskende, at den gjentar seg og at de mest utholdelige levekår så ofte kan virke akseptable og

---

⁵² Op.cit s.117. "Faren min klagde etterpå med en uvanlig voldsomhet på denne restauranten hvor de hadde gitt oss å spise stappe lagd av 'svineripoteter', hvite og uten smak."

⁵³ Op.cit s.125. "Flere uker senere viste han fortsatt en dyp arrighet overfor denne middagen, med 'svineripoteter'. En måte å si uten å si det – det var kanskje der jeg begynte å lære å tyde den - hele den utholdte krenkelsen."

⁵⁴ *La honte*, s.126.

⁵⁵ *La Place*, ss. 76-77 "Annet minne om skam; [...] Brydd, plaget av denne feilen på hjemveien. En skygge av uverdighet. [...] Skam over å ikke vite det vi nødvendigvis hadde visst hvis vi ikke hadde vært det vi var, det vil si mindreverdige."

til og med naturlige.⁵⁶ Den paradoksale underordningen som er en effekt av symbolsk makt har holdt, og holder tildels fortsatt, dominerte kategorier, som fattige, fargede, homofile, sigøynere og kvinner, på den plassen de har fått tildelt i samfunnet.

Mindreverdig blir her et sentralt begrep ofte nært knyttet til dominerte kategorier. *Fattig* og *mindreverdig*, for eksempel, er som illustrert to ord nært knyttet til hverandre, også *farget* og *mindreverdig* synes å være relatert, noe de før nevnte opptøyene i Frankrike er en reaksjon på. I forbindelse med redningsarbeidet etter naturkatastrofene i New-Orleans i 2005 ble den symbolske volden/makten fattige, fargede utsettes for synliggjort for en hel verden da redningsmannskapene lot fattige, fargede bli igjen i katastrofeområdene. Vanligvis uttøves symbolsk vold/makt på et umerkelig og usynlig vis, og det er derfor den er så effektiv. Den uttøves på grunnlag av dominerende prinsipp, språk (eller uttale), livsstil (måte å tenke, snakke, handle på) og/eller distinktive egenskaper som utseende, for eksempel hudfarge og kjønn.

I følge Annie Ernaux øker den enigheten man tillegger Bourdieus analyser om symbolsk makt/vold med graden av selvopplevdhet.⁵⁷ Hvis man selv, eller noen som står en nær, har vært utsatt for symbolsk vold, kan man vanskelig benekte realiteten av denne volden. Annie Ernaux og Nina Bouraoui har begge opplevd symbolsk makt/vold på grunnlag av sosiale kategorier de selv tilhører. Hos Ernaux er det grensekrysningen mellom hennes sosiale utgangspunkt og den sosiale posisjonen hun etter hvert inntar som akademiker og forfatter i borgerskapet, som er utgangspunktet for skrivingen. Etter først å ha blitt initiert i den borgerlige kulturen,

⁵⁶ *La domination masculine*. Seuil 1998/2002.

⁵⁷ Le Monde 05.02.02

<http://www.homme-moderne.org/societe/socio/bourdieu/mort/aernau.html>

"l'accord intellectuel qu'on donne aux analyses rigoureuses de Bourdieu, se double du sentiment de l'évidence vécue, de la véracité de la théorie en quelque sorte garantie par l'expérience : on ne peut pas, par exemple, refuser la réalité de la violence symbolique lorsque, soi et ses proches, on l'a subie."

hovedsakelig via skolesystemet og litteratur, begynner hun å nedvurdere sitt sosiale utgangspunkt:

La prise de conscience de la déchirure sociale qui est au centre de mon œuvre a été déterminante. (...) Pour moi, bien plus que les différences sexuelles, ce sont les différences sociales qui structurent une personne.⁵⁸

Grensekryssningen mellom sosiale klasser utgjør fundamentet i *La femme gelée* og *La honte* og gir seg uttrykk både i innhold og i form gjennom en kontinuerlig refleksjon rundt litteraturens presentasjon og representasjon av virkeligheten og språkets funksjon i forhold til disse. Annie Ernaux uttrykker selv at bøkene hennes ikke inneholder noen litterær delaktighet, men heller et sosialt krav som også uttrykkes i skriften. Skriften selv, i sin brutalitet, i sin vold, kan sees på som et angrep mot den representasjonen man har av det litterære feltet.⁵⁹

Grensekryssning; Algerie-Frankrike

Det samme litterære resultatet finner vi hos Nina Bouraoui. De første verkene preges av et behov for å skrive ut volden hun har i seg.⁶⁰ I sin første roman *La voyageuse interdite* beskriver Bouraoui symbolsk vold/skam i sin ytterste konsekvens. Verket avdekker de grusomme konsekvensene for et samfunn bygd på total fornektning av kvinnen

---

⁵⁸ <http://www.fdlm.org/fle/article/310/ernaux.php>

”Bevisstheten rundt den sosiale bruddet som står i sentrum for verkene mine har vært avgjørende (...) for meg er det, mye mer enn kjønnsforskjellene, de sosiale forskjellene som strukturerer en person.”

⁵⁹ <http://www.fdlm.org/fle/article/310/ernaux.php>, ”Dans mes livres, il n'y a pas de complicité littéraire ; ils sont traversés par une revendication sociale importante, y compris dans l'écriture. L'écriture elle-même, dans sa brutalité, dans sa violence, peut être considéré comme une agression contre la représentation que les gens ont du champ littéraire.”

⁶⁰ Dette gjelder særlig *La Voyageuse interdite* (1993) *Poing mort* (1992/1994) *Le bal des murènes* (1996) *L'âge blessé* (1998) og *Le Jour du séisme* (1999) som både tematisk og språklig/tekstuel er ekstremt voldelige.

ved lov (Le code de la famille).⁶¹ I radiointervjuet⁶² i forbindelse med lanseringen av *Mes mauvaises pensées*, uttrykker Bouraoui at hun, til å begynne med, skrev som om hun hadde et våpen i hånden, og siktet setningene på de andre eller seg selv.⁶³ Nina Bouraouis litterære uttrykk beveger seg i grenselandet mellom poesi og vold og understreker Bouraouis dobbelthet. Alle verkene er preget av den topografiske grensekrysningen Bouraoui foretok mellom Frankrike og Algerie, da hun i all hast forlot Algerie som 14-åring. Den brå avskjeden, samt holdningene i Frankrike; "Avec la guerre d'Algérie, le racisme colonial commence sa traversée de la Méditerranée,"⁶⁴ medførte en følelse av svik og en fornektning av sitt algeriske jeg, Bouraoui mistet f.eks aksenten sin på en uke. Hun og søsteren lyver ofte om hvor de kommer fra for å unngå hatet, dommen til enkelte familier: "Dans leurs sentences. Les Arabes dehors. Dans leur impossibilité à aimer vraiment ce qui est étranger. Ce qui est différent."⁶⁵

I det samme intervjuet forteller Nina Bouraoui om hvordan hun lenge hatet seg selv bl.a. fordi hennes franske mormor og morfar ikke klarte å elske henne ubetinget. Følgende sitat illustrerer hvordan symbolsk vold utøves mer i det usagte enn i det sagte, Nina og søsteren kommer med fly fra Alger:

---

⁶¹ Dette aspektet utdypes i min kommende artikkel om symbolsk makt utøvd på grunnlag av kjønn. For en utfyllende analyse se Azzouz, Esma Lamia, *Mémoire, voix resurgies, étude de la narration dans des textes représentatifs de la littérature féminine algérienne - 1970-1997*, 1998 (doktorgradsavhandling, Universitetet i Nice).

⁶² http://www.rfi.fr/fichiers/Magazines/emissions/societe/exterieur_jour_tv.asp.

⁶³ "Avec les mots, j'ai ouvert la porte sur un monde très violent. Au début, j'écrivais comme si j'avais une arme à la main, je pointais mes phrases sur les autres, ou sur moi."

⁶⁴ Benjamin Stora, *Histoire de la guerre d'Algérie (1954-1962)*, La Découverte, 2004, s.72, "Med Algeriekrigen begynner den koloniale rasismen overfarten av Middelhavet" (fra Algerie til Frankrike).

⁶⁵ *Garçon Manqué*, ss.94-95 "I setningene deres. Ut med araberne. I umuligheten for dem til å virkelig elske det fremmede. Det som er annerledes."

Je porte ma valise à deux mains. Une énorme valise. [...] On fouillera, avec des gants, les affaires et les corps de ces hommes, de ces femmes, de ces enfants. Algériens, passagers très dangereux. [...] Ces terroristes par leur seul visage, par leur seul prénom, par leur seule destination. [...] On fouillera pour la sécurité, diront-ils. Mais aussi pour salir et rabaisser. Parce que la guerre d'Algérie ne s'est jamais arrêtée. Elle s'est transformée. Elle s'est déplacée. Et elle continue. Dans ma douleur à porter cette valise trop lourde. Sur le visage de Jami, ma soeur aînée [...] Qui va, avec sa peau brune et ses grands yeux verts. Qui va, de toutes ses forces, vers cet homme immobile. Notre grand-père français.

*

Il est là, immense et fort. Il serre nos deux corps contre sa taille. Il fait un peu mal. C'est l'émotion. Ses lèvres sur nos fronts. Ses mains autour de nos épaules. Cet air surpris de nous voir enfin. Après un si long voyage. Il semble heureux. Ses deux petites-filles. De Rennes et d'Alger. Ses deux enfants de l'Hôtel-Dieu.⁶⁶ Ses deux amours désormais. Jami et Nina. Leurs yeux, leurs cheveux, leur peau. Tout passe avec le temps peut-être. Tout s'efface.⁶⁷

I dette tekstutdraget søker Bouraoui, med en fortettet, poetisk stil å uttrykke det usagte, det barnet underbevisst oppfatter. Barnets evne til å avlese følelser er i tekstutdraget uttrykt særlig i de korte setningene; "Il semble heureux" og "Tout s'efface". Barnet oppfatter at følelsen av å være glad for å se dem er hemmet. Hemmet av det kroppene deres

---

⁶⁶ De er født i Rennes.

⁶⁷ *Garçon Manqué* s.100-101. "Jeg bærer kofferten min med begge hender. En enorm koffert. [...] Man ransaker, med hansker, sakene og kroppene til disse mennene, til disse kvinnene, til disse barna. Fra Algerie, svært farlige passasjerer. [...] Disse terroristene kun ut fra ansiktene, kun ut fra navnene, kun ut fra hvor de skal [...] Man ransaker for sikkerheten, sier man. Men også for å tilskitne og ydmyke. Fordi Algeriekrigen aldri har sluttet. Den har forandret seg. Den har forflyttet seg. Og den fortsetter. I min smerte over å bære denne alt for tunge kofferten. I ansiktet til Jami, min eldre søster. [...] Som går, med sin brune hud og sine store grønne øyne. Som går, av all sin kraft, mot denne ubevegelige mannen. Vår franske bestefar. * Han er der, veldig og sterk. Han trykker våre to kropp mot midjen sin. Det gjør litt vondt. Det er fordi han er grepet. Hans lepper mot våre panner. Hans hender rundt våre skuldre. Dette overraskede uttrykket over endelig å se oss. Etter en så lang reise. Han virker glad. Hans to barnebarn. Fra Rennes og fra Alger. Hans to barn fra L'Hôtel-Dieu. Hans to kjærligheter fra nå av. Jami og Nina. Øynene deres, håret deres, huden deres. Alt går kanskje over med tiden. Alt viskes ut."

er tegn på, det de symboliserer med sine øyne, sitt hår og sin hud. Ikke bare en forhatt krig, men en overbevisning, reproduert gjennom mer enn hundre års rettferdiggjøring av kolonialisering, en overbevisning om at denne type hud, hår og øyne tilhører en mindreverdige type mennesker, le sale arabe, den skitne araberer. Han som den franske staten hentet fra landsbygda, utvalgt som dyr, ut fra kriterier kjent fra slavehandelen. Yamina Benguigui dokumenterer i *Mémoires d'immigrés*⁶⁸ hvordan rekrutteringen bevisst foregikk i rurale områder, hvordan man sjekket hender, tenner og lunger, og hvordan arbeid var den eneste påtenkte aktiviteten de skulle bedrive i Frankrike, der de ble innlosjert uten vann og elektrisitet, gjerne ti på hvert rom, før de skulle sendes hjem igjen:

Ceux qu'on a humiliés. Qu'on a regroupé. Qu'on a isolés. Qu'on a tardé d'instruire. Par peur de la révolte. Qu'on a exploité. [...] Des mains fortes. De la chair ouvrière. Des hommes. Puis leurs femmes. Ramenées. Comme des paquets. Par la poste. Par ces bateaux bondés. Dans une inhumanité certaine. Cette honte. Lente à accepter. A reconnaître. Cette honte française.⁶⁹

I Frankrike lærer Nina om skam, en skam hun ikke deler, en skam hun forsøker å unnsnippe. "Non, je ne suis pas comme eux. Ces enfants de la deuxième génération. Je n'ai pas leur mémoire."⁷⁰ Denne "génération beur" som besitter den samme arven av skam og fattigdom som Ernaux beskriver. Som Bouraoui uttrykker gjennom

---

⁶⁸ Benguigui, Yamina; *Mémoires d'immigrés*. Canal + Éditions, 1997.

⁶⁹ Garçon Manqué s.105."De man har ydmyket. Som man har gjenforent. Som man har isolert. Som man har utsatt å undervise. Fordi man var redd for opprør. Som man har utnyttet. [...] Sterke hender. Arbeiderkjøtt. Menn. Siden kvinnene deres. Brakt på plass. Som pakker. Med posten. Med disse overfylte båtene. I en sikker grusomhet. Denne skammen. Lang tid å akseptere. Å erkjenne. Denne franske skammen."

⁷⁰ Op.cit s.59 "Nei, jeg er ikke som dem. Disse andregenerasjonsbarna. Jeg har ikke deres minner."

historien til Amine, barndomsvennen, han som blir dypt ulykkelig fordi han i forsøket på å unngå skammen, forneker seg selv:

Et tu iras encore plus loin, Amine. [...] Non, je ne sais rien de la banlieue. Ces immeubles après les bidonvilles. Cette concentration. Ces cages d'escalier. Ces étages. Ces cités. Ces bandes. Et tu iras encore plus loin. Ils me font peur. Je ne comprend pas. Leur vie. Je n'entends pas leurs voix. Je les évite. Je change de trottoir. Je ferme les yeux. Ils ne savent rien du Djurdjura. Non, je ne suis pas comme eux.⁷¹

Gjennom skriveprosessen av sine selvbiografiske verker tar Bouraoui seg selv tilbake og gir seg selv verdi. Hun uttaler at Algerie kom tilbake i skriveprosessen, og understreker at hun skriver på fransk med et algerisk navn, som en mulighet for å forene seg selv.

Bouraouis verker har hyppig frekvens av tekst som består av sammenfiltrede små dikt. Hun benytter seg av alle poesiens virkemidler. Verkene har forskjellige uttrykk, men bruken av poetiske figurer som assonans og bokstavrim er gjennomgående i flere verker, som i *Garçon manqué*. Verket preges av setningenes korthet som gir teksten en egen rytme og ett særegent, poetisk uttrykk. Bouraoui skriver en sensorisk litteratur, hun beskriver syn og følelser. I følge Bouraoui kommer dette litterære uttrykket fra hennes grammatiske tomrom. Hun skriver et følelsesspråk, et kroppsspråk og stilen hennes er ikke tenkt. Likevel er skriften hennes svært gjennomarbeidet og hun understreker ofte at hun er selvlært og at hun hele tiden lærer å skrive. Det er hennes måte å gjøre motstand på, og hun omtaler skriveprosessen som en krig: "Ecrire, c'est un acte de résistance. A

---

⁷¹ Op.cit ss.58-59 "Og du går enda lengre, Amine. [...] Nei, jeg vet ingenting om forstadene. Disse bygningene etter brakkebyene. Denne konsentrasjonen. Disse trappeoppgangene. Disse etasjene. Disse bysamfunnene. Disse bandene. Og du går enda lengre. Jeg er redd for dem. Jeg skjønner dem ikke. Livet deres. Jeg hører ikke stemmene deres. Jeg unngår dem. Jeg bytter fortau. Jeg lukker øynene. De vet ingenting om Djurdjura (sted i Algerie). Nei, jeg er ikke som dem."

l'intérieur de moi, il se mène un vrai combat dans l'écriture, c'est une guerre".⁷²

I det litterære uttrykket etterstreber Ernaux og Bouraoui å presentere det dominerte på dets egne premisser. Begge forfatterne skriver seg, bokstavelig talt, inn i en litterær tradisjon for å synliggjøre kampen om virkeligheten ved sitt ønske om kontroll i forhold til litterær representasjon av dominerte sosiale kategorier. Ved å avdekke den symbolske volden de personlig har vært utsatt for, og vitne til, skriver de for å bidra til forandring. Annie Ernaux er direkte og uttalt inspirert av Bourdieus teorier om avdekking av symbolsk vold, som hun skriver i *Le Monde* 05.02.02: "les textes de Bourdieu ont été pour moi un encouragement à persévérer dans mon entreprise d'écriture, à dire, entre autres, ce qu'il nommait le refoulé social."⁷³ Pierre Bourdieu foretok den samme sosiale grensekrysningen som Annie Ernaux og sammen med Nina Bouraoui har de fellestrekket at de alle er grensekryssere, og at de alle har opplevd symbolsk vold utøvd på grunnlag av disse grensekrysningene. Symbolsk vold/makt utøves like mye, og kanskje mer, i det usagte som i det sagte, og i følge Bourdieu har litteratur et helt eget potensial for å formidle symbolsk makt/vold.⁷⁴ Noe Ernaux' og Bouraouis verker underbygger på det sterkeste.

Ernaux' og Bouraouis litterære stil er svært forskjellig, og alle verk-ene deres har sitt eget uttrykk. Begge produserer tekst med elementer som grenser opp mot andre uttrykksformer og begge har blitt kritisert for sin ukonvensjonelle stil. Tekstene deres har ofte en sjokkerende effekt på den konvensjonelle leser fordi de så sterkt

---

⁷² <http://dzlit.free.fr/bouraoui.html> "Å skrive er en motstandshandling. Inne i meg, skjer det et ekte slag i skriften, det er en krig."

⁷³ "For meg har tekstene til Bourdieu vært en oppmuntring til i mitt skriveprosjekt, å holde ut å si, blant annet, det han kalte det fortrenget, undertrykte og hemmete sosiale."

⁷⁴ *La domination masculine*. Seuil 1998/2002.

utfordrer genren de skriver innenfor. I følge Bourdieu går veien til endring gjennom analyse av de usagte og fortrenkte reglene som styrer vår adferd. Objektiviseringsmulighetene som grensekryssningene frambringer, gir Ernaux og Bouraoui muligheten til litterært å avdekke sosiale opprettholdelses- og reproduksjonsmekanismer i forhold til symbolsk dominans. I følge Bourdieu er en slik objektivisering avgjørende for forandring i sosiale strukturer. I *La honte* beskrives en traumatisk opplevelse fra barndommen:

J'écris cette scène pour la première fois. Jusqu'à aujourd'hui, il me semblait impossible de le faire, même dans un journal intime. (...) Peut-être que le récit, tout récit, rend normal n'importe quel acte, y compris le plus dramatique.⁷⁵

Ernaux og Bouraoui produserer en litteratur som sier at man ikke er alene om å føle slik en gjør: "Le pire dans la honte, c'est qu'on croit être seul à la ressentir."⁷⁶ Verkene deres avdekker hvordan symbolsk makt/vold virker, og kan derfor ha en konsoliderende og frigjørende effekt på leseren. I den kontinuerlige kampen om retten til å definere virkeligheten er språket sentralt. Annie Ernaux' og Nina Bouraouis søken etter et personlig språk – en egen stemme for dominerte sosiale kategorier – skaper sterke reaksjoner og verkene deres får en subversiv funksjon fordi de med dette språket tar tilbake retten til å definere seg selv.

---

⁷⁵ *La Honte*, ss.16-17. "Jeg skriver denne scenen for første gang. Helt til i dag, virket det umulig for meg på gjøre det, ikke engang i en dagbok. (...) Kanskje skildringen (le récit), all skildring, gjør enhver handling normal, også den mest dramatiske."

⁷⁶ Op.cit, s.109. "Det verste i skammen er at man tror man er alene om å føle den."